

דוד פרידמן

סוגיות פי פרה

- א. הקדמה
- ב. מבנה הסוגיה (כג, א)
- ג. הקשיים העולים מהגמרה
- ד. הסברים לסוגיה:
 - 1. תוספות
 - 2. ראב"ד
 - 3. רשב"א
 - 4. שיטה מקובצת (1) - רדב"ז
 - 5. שיטה מקובצת (2) - רבינו ישעיה
 - 6. רמב"ם
- ה. יחס סוגיות פי פרה לסוגיות עמיר המתגלגל (כ, א)
- ו. סיכום - הנפקות בין פירושי הראשונים לסוגיה
- ז. פסק ההלכה

א. הקדמה

על נזקי שנ חייב ברשות היחיד נזק שלם וברשות הרבים פטור. המקור העיקרי לכך הוא המשנה (יט, ב) : "כיצד השן מועדת לאכול את הרاوي לה...". אב של שנ הוא אכילה כדרכה, ותולדה של שנ היא היzik שנעשה להנאת הבמה שלא באמצעות פיה, בדרך שהיא 'אורחיה'. הגמרא (כג, א), מבירתה פרט בדיון שנ.

ב. מבנה הסוגיה (כג, א)

בהתאם למשנת כלב שנטל חורה, מוכיחה הגמרא (בעקבות האוקימותא למשנה "דאכלת בגדיש דבעל חורה"), שפי פרה נחשב כחזר הנזק, שהרי אם "פי פרה כחזר המזיק דמי",

יכול לטעון בעל הכלב (כג, ב) : "מאי בעי ריפטך בפומה דכלבאי?". לאחר השמעת המסקנה, חוותת הגمراה לדיוון קודם בנושא 'פי פרה כחצר הנזק או כחצר המזיק':
 דאייבαιא להו - פי פרה כחצר הנזק דמי או כחצר המזיק דמי? ואיל אמרת
 כחצר המזיק דמי, שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה?
 אמר רב מריה בריה דרב כהנא: כgon שנטחכח בכוتل להנאהה וטנפה פירות
 להנאהה.
 מתקין לה מר זוטרא: והוא בעינה "כאשר יברר הכלל עד תמו" (מלכים א
 יד, ז) וליכא!
 רבינא אמר: דשך צלמי, רב אשוי אמר: דפסעי פסועי.
 ת"ש, שיסה בו את הכלב... פטור. מאן פטור? משסה פטור וחיבב בעל הכלב.
 ואי אמרת כחצר המזיק דמי, לימה ליה - Mai בעי ייך בפומה דכלבאי!
 - אימא: פטור אף משסה; ואב"א: דאפקיה לניביה וסרתייה.
 ת"ש השיך בו את הנחש... ואי אמרת פי פרה כחצר המזיק... בפומה
 דחוואי!
 - לענין קטלא לא אמרנן.

הסוגיה אינה מסתiyaת במסקנה, ולפיכך מפרש הר"ח, שפטורו הבעיה הוא מכלב שנTEL
 חררה. כלומר, פי פרה כחצר הנזק דמי. יש לשער, שההלך הגمراה שציטטנו לעיל
 מ"דאייבαιא להו" עד "לענין קטלא לא אמרנן", קדם (כרונולוגיה) להוכחה מכלב שנTEL את
 החררה.

ג. הקשיים העולים מהגמרא

- (1) מה טיבה של הטענה "מאי בעי ריפטך בפומה דכלבאי"? כלומר - איך יכול המזיק
 לטעון, שהnezק פשע בשמירת רכשו, הרי הכלב הוא זה שפלש לתוך רשות הנזק? (כג, א
 תוספות ד"ה תפשות).
- (2) מה פשרה של הרוח אמינה, שפי פרה יכול להחשב כרשות אחרת על מנת לפטור
 מתשלום עבור הייזק ברשות היחיד? אם החפש הנاقل נמצא ברשות היחיד - צריך להיות
 תמיד חייב!
- (3) מדוע לא פשיטה הגمراה את ה"אייבαιא" ממקורות אחרים בגמרא¹, כgoן המשנה
 המרכזית של שון (יט, ב), שמננה משמע שפי פרה כחצר הנזק, ומדוע בהרחה לנסות לפשוט
 דוקא מנהש ומכלב ששוסו?

.1. כן הקשו התוספות (כג, א) בד"ה תפשות, וכן בספר הישר חלק השווית (כח, א). ר'ית עונה לשאלת זו (כת'
 א). תשובה היא, שאפשר לומר כי בנסיבות האחרות מדובר בסתם הנאה ולאו דווקא אכילה.

ד. הסברים לסוגיה

1. תוספות (כג, א ז"ה תפshoot)

על מנת לבאר את טענת 'מאי עבי רפטך...' ואת הטענה אמינה של פטור מתשלום התוספות מצמצמים את הממציאות שלגביה דנה סוגיות פי פרה, למקרה שבו הייתה רק פעולה אכילה בראשות הנזק (ללא לקיחת החפץ). מדובר בפרה שעמדה בחצר הנזק, וחרש, שוטה או קטו הושיט אוכל לפיה מקום שלא הייתה יכולה הגיעו אליו עצמה². על פי הסבר זה, מובן מדוע לא ניתן היה לפשט ממהשנה של שנ (יט, ב) או של "כלב שנTEL חרחה" (כא, ב), מאחר שהמקורות הללו מחייבים את המזיק כשהבאה לkerja את המאכל מחצר הנזק, ואילו סוגיותנו דנה בנסיבות שבה הייתה אכילה בלבד ללא לקיחה. לפי העמדת התוספות, מנסה הגمراה לברר: אם פי פרה בחצר הנזק, אז יש לחייב על האכילה, על אף שלא לkerja מחצר הנזק; ואם פי פרה בחצר המזיק, הרי יכול לטעון בעל הפרה "mai עבי רפטך בפומא דפרטיאי", ופטורה.

יש לשאול, כיצד בסופו של דבר, נפשטה הבעיה מכילב שנTEL חרחה? הרי משנה זו מדברת על לקיחה מהחייב את המזיק, ואילו בעיתם פי פרה, היא דוקא במקרה בו לא הייתה בחצר הנזק אלא אכילה בלבד!

וביארו התוספות, שהגمراה פשטה את הבעיה מהאוקיינוס 'דאכלה בחצר הנזק' ולא מהמשנה גופה ('כלב שנTEL'). מהשאלה - "דאכלה הייא... והא בעין ובער בשדה אחר וליכא" עולה, כי ברור, שהאכילה צריכה להיות בחצר הנזק (על סמך גזירות הכתוב). האכילה מתבצעת תמיד בתוך פי הפרה, ומכאן, שכשהפרה נמצאת בחצר הנזק - גם פיה נחשב בחצר הנזק. מעכשו, גם כשאין לkerja כלל, יש לנו נזק (אכילה) המתבצע בחצר הנזק (פי הפרה), שחייבים לשולם עליו נזק שלם.

ויש לתמוה על פירוש התוספות. על פי דבריהם, עיקר החיוב הוא על הלקיחה, והצורך שגם האכילה תהיה בחצר הנזק הוא גזירת הכתוב. על פי הבנה זו, לא ברור כיצד יותרה הגمراה על הלקיחה, וקבעה, שבמקרה שהייתה רק אכילה ניתן לחייב את המזיק.

2. לוי הרומייסטר בר דעת, היה הוא המתחייב היחיד, ובעל הפרה היה פטור.

בשווית בית רידיביז (טו) הקשה, מודיע נאמנה, שנตอน המזון לפני הפרה הוא כזרוק כליל ונלך בחיוב אחר הזורק? שהרי במקרה שלנו הנזק לא נעשה בחוץ בשעת הזריקה, וזה דומה לו רוקץ חז שאיין עדין פעולה בחוץ? אלא צריך לומר, כי כיוון שהפרה לא הייתה מגעה בעצמה, חייב המושיט משום 'מעמיד בהמתה חברו על קמות חבירו'. מלשון התוספות ממשמע, שאם הבהמה יכללה להגיע בעצמה ובר דעת הגביה ונתנו לה, יש כאן שני גורמים לנזק גם בעל הפרה חייב. וקשה, האם אפשר לחייב את הבעלים על שההה ביכולתה של פרתם להגיע למזון? הרי סוף סוף הפרה לא לkerja ואכלה ברשות הנזק! אכן, הרא"ש פוסק שבמקרה כזה פטור. בשיטה מקובצת (על התוספות) תורץ, שאילו יכללה לקחת בעצמה חייב משום תחילתו בפשיעה וסופה באונס. שהרי עצם נוכחות הפרה ליד המזון אפשרה את האbstהה על ידי החשי"ו. (תירוץ זה מתאים רק לשיטת התוספות בעניין נזק שנגרם על ידי שני מזיקים, ולא לשאר שיטות הראשונים בנושא זה).

וועוד, מפשטות לשון הגمراה נראה, שהדין הוא במקרה שהבהמה לκήχα ואכלת ברשות הנזק, שהרי ההוכחה היא ממקרה של כלב שנTEL ואכל ברשות הנזק.³

ההוכחה מ"שיסה בו את הכלב" מובנת, רק אם נעמיד אותה בנסיבות, שבה אדם אחר הכנס את יד הנזק לתוך פי הכלב. על ידי כך, לא הייתה לקיחת כלל מצד הכלב, אלא רק נשיכה. מכאן, שפי פרה כחזר הנזק, שאם לא כן, יכול בעל הכלב לטען: "מאי בעי ידך בפומא דכלבאי" (וכיווע, אפילו קרון פטורה ברשות המזיק).

ההוכחה מ"השיך בו את הנחש" מتبוססת על אותו העקרון. אדם אחר תחכ את ידו של הנזק לפ' הנחש, ומכאן, שפי פרה כחזר הנזק. אחרת, יכול בעל הנחש לפטור את עצמו בטענת "מאי בעי ידך הפומא דחויאויאי", שהרי אין הוא אחראי למצב חריג זה.

לסיום שיטת התוספות - הגمراה עסקה במקרה מצומצם שבו דנים על אכילה בלבד בחזר הנזק. ההוא אמיןא, שפי פרה כחזר המזיק הגינוית, משום שלא הייתה פשיעה מוחלטת של המזיק.

מקביעתנו שפי פרה כחזר הנזק, יוצא, שהלקיחת והאכילה הן שתי פעולות נפרדות (שהרי מצינו חיוב על אכילה ללא לקיחת), אך לא נבע מכאן, שאם לκήχה ממוקם פטור ואכלת ברשות הנזק חייבת, לאחר שסבירה היא, שאם יש לקיחת, היא צריכה להיות בחזר הנזק (תחילת מעשה הנזק בחזר הנזק).

התוספות מוסיפים ומסבירים את שאלת הגمراה: "אי אמרת (פי פרה) כחזר המזיק דמי, שנ דחייב רחמנא, היכי משכחת לה?". על פי העמדת התוספות אין כאן שאלה, שהרי מצינו חיוב במקרה הרגיל, כשלקח וากלה ברשות הנזק! מшибים התוספות: מפשט הפסוק "ובער בשדה אחר" (שמות כב, ד), משמע, שהחיווב נבע מהאכילה שהייתה בשדה הנזק, ולפיכך יש מקום לשאול - אם פי פרה כחזר המזיק, היכי משכחת חיוב שן?

2. ראב"ד (כג ד"ה ואוקימנא)

גם הראב"ד מנסה ליישב את שלוש התמימות שהצגנו, על ידי העמדה של ההסתפקות בסוגיה במקרה מסוים. הראב"ד מפרש, שהמציאות ב'כלב שנTEL חררה' היא, שהכלבלקח ממוקם פטור (רשות של אדם אחר או רשות הרובבים) ואכל ברשות הנזק. הויל ופטור על נטילת החرارה והכנסתה לתוך פיו, מסתפקת הגمراה אם יכול בעל הכלב לטען: "מאי בעי רפטך בפומא דכלבאי?!"

לשיטתו, אין הגمراה מחייבת את פי הפרה ברשות ממשית. השאלה היא, אם אפשר להחיל על פי הפרה דין של 'מזיקה ברשות הנזק' למפרע (רואים גם את הלקיחה כנשיות ברשות

.3. ראה שווי'ת דברי ריבوت (קעג, ד"ה לפי מה שפרשטי), שסביר את שיטת התוספות, על סוגיות כלב שנTEL. תוספות סוברים על פי הסברו, שבמקרה של כלב, מדובר בדיון קרון ברשות הנזק, וכרבו טרפון שחיבב נזק שלם גם בתם. וקשה, איך לומדים מדיין קרון לדין שן?

הנזק, וחיב), או לא (זאת במקרה שהליך היה במקום פטור, והאכילה - בראשות הנזק).⁴

עוד מבואר, שלא הובאה ראייה ממשנת שן, כי אפשר לפרש בנסיבות של קינה ואכילה בראשות הנזק, והרי שאלת הגمرا עסקה בנסיבות בה הליך והאכילה נעשו בראשיות שוונות.

הגمرا בחרה לפשט מכב ונחש ששoso, מכיוון שבמקרים הללו ישנו הפסק בין הליך להיזק (הנזק מוגרש זמן רב לאחר הנשיכה). לכן, ניתן היה לנסת ולפשט מהם (לפי מהלך ה'יאבעיא להו'), שהליך והיזק נחשבים כמעשה אחד, משום שהחיבים את המזיך, על אף שהיה הפסק בין הליך לאכילה. למסקנה, הראב"ד מחלק בין אכילה לאחר האכילה בראשות הנזק, הליך מצטרפת לאכילה, משום שהאכילה היא מיד לאחר הליך (ולכן אי אפשר היה להביא ראייה ממשנת שן לבעתינו, וכמו שכתבנו לעיל). אבל בשיכחה, ישנו הפסק בין הליך והנשיכה (הנזק), ולכן ניתן היה לפשט ממנה את שאלת פי פרה (אף שמדובר בראשות הנזק).⁵

על פי הראב"ד, צריך להסביר את השאלה: "שון דחיב רחמנא היכי משכחת לה?!" (בדומה למזה שהוקשה בפירושתוספות). מדו"ע בחרה הגمرا לתרץ מתולדה דשן - כgoal שנטהכה בכוטל להנאהה, כאשר לענות על שאלת הגمرا על ידי הבאת דוגמה מהמשנה של שן - משכחת לה בשלקחה ואכלה בחזר הנזק? מסביר הראב"ד: השאלה עצמה הייתה שאלת מوطעית, ונבעה מהנתנו של המקשן, כי ניתן לדמות כל אכילה בראשות הנזק ל蹶ה של 'הכלב שנטל חורה'. לכן, לשיטת המקשן אי אפשר היה לענות על השאלה מהמשנה של שן, כי המקשן סבר שאפשר להפריד בין נטילת המאכל בפה (הנטילה עדין אינה גורמת הפסד המאכל) ובין אכילתו, ולפיכך, כל מציאות של אכילה, יש בה שלב לkekha ממוקם פטור, ואכילה במקום חיוב. ואם פי פרה כחזר המזיך דמי, היכי משכחת חיוב שן?

אם כן, הגمرا ענתה לשיטתו של המקשן ואמרה, שאף לפי הבנתו, אין להוציא שפי פרה בחזר הנזק דמי, כי יתכן חיוב שן באחת מתולדותיה (נטהכה בכוטל), גם אם נסביר שפי פרה כחזר המזיך דמי.⁵

ועיין לקמן בשיטת הרשב"א, שביאר את ההוכחות מנשיכה בדרך אחרת. הרשב"א פירש כך, כדי לענות על התמייה שמעורר פירושו של הראב"ד: האמנם ניתן להפריד בנשיכה בין הליך וההיזק, כך שיוכל בעל החיים לטענו 'מאי בעי ידע בפומא דחיותאי?!' כלומר, לפי פירוש הראב"ד, ההזה אמינה לפשט מכב ומוחש שנשכו תמורה.

גם הראב"ד, בדומה לתוספות, דחק וצימצם את הדיוון בפי פרה לממציאות מסוימת. נפקא מינה בו שיטות הראב"ד לשיטת התוספות: הראב"ד מוחבר בין הליך והאכילה, כאשר האכילה היא במקום חיוב, ואילו התוספות מפרידים בין שתי הפעולות. לכן, אם לך במקום פטור ואכל במקום חיוב, לראב"ד חיב, ולהתוספות פטור - כי הליך לא הייתה בראשות הנזק.

3. רשב"א (שם ד"ה دائ' בחצר המזיק)

הרשב"א מביא את דברי הראב"ד, אך מפרש (כמו התוספות) שהחווכחות מכלב ומנחש שנשכו, עוסקות במקרה שאדם אחר הכנס את ידו של הנזק לפני המזיק. אולם, אם אדם שיסתע את הכלב בנזק מבלי להכנס את ידו לתוך פי המזיק, בעל הכלב אינו יכול לטעון - "מאיBei ידך בפומא דכלבאי". על פי פירוש זה, מובן מדוע ניסתה הגمراה פשוט מכלב ומנחש שנשכו, מכיוון שינוי הפרדה בין הלקיחה לנשיכה, אז יכולה להיות זהה אמינה, שבבעל הכלב יפטור עצמו בטענת 'מאיBei ידך'.

פרופ' דוד הלבני ('מקורות ומסורת' על בבא קמא, עמודים פט - צב) מנסה על הפירושים הקודמים שראיםו: כיצד זה שארבעה אמוראים (רב מריה בריה דרב כהנא, מר זוטרא, רבינו ורב אשוי) ניסו לענות על השאלה 'دائ' בחצר המזיק דמי', שנ דחיב רחמנא היכי משכחת לה? אם נפרש קראב"ד וכרבש"א, שהשאלה מוטעית, הייתכן שכל אותם אמוראים לא סברו להעמיד את המקשן על טעותם?

אפשר אמן לדחות קושיה זו, על ידי כך שנאמר, שתשובותיהם של האמוראים באו כדי לדחות בקש את דברי המקשן, ואין בהן התייחסות בבדת משקל לשאלתו. אולם, הלבני מסביר, שהתשובות לשאלת המקשן לא נאמרו במקור בסוגייתנו, אלא הוועתקו אליה מקום אחר. המקשן מצא תשובה לשאלתו בלבד לשנות את הבנתנו המוטעית, בדברי אמוראים קדומים לו, וציטטם במלואם. רב מריה בריה דרב כהנא, מר זוטרא, רבינה ורב אשוי עסקו בתולדות השן. בדף ג, א עסקה הגمراה בתולדות השן: "תולדזה דשן מא' הי? נתחככה בכוטל להנאהה וטינפה פירות להנאהה". דברי רב מריה בריה דרב כהנא, מר זוטרא, רבינה ורב אשוי נאמרו כתשובה לשאלת: מהן תולדות השן. ואילו המקשן העתיק את דבריהם כתשובה לשאלתו המוטעית.⁶

4. שיטה מקובצת (1) - ר' דודaben זמרה (כג, א ד"ה וניל לישב)

MPIORSO של רשי' עולה בבירור שפירש את הסוגיה כפשוטה, ולא כתוספות או קראב"ד. לפיכך, עומדות כל התמימות שציינו במקומן.

הטענה של 'מאיBei רפטך' מופרכת במצבות בה שמר הנזק על רכשו כראוי ('צדנרי איןשי'), שהרי במקרה מעין זה, אין יכול המזיק לטעון - "מאיBei רפטך בפומא דכלבאי". כמו כן, פשוט, שכאשר פשע הנזק בשמיירת רכשו, פטור המזיק. ספקה של הגمراה, אם אומרים פי פרה בחצר המזיק או הנזק דמי, נגע במקרה שבו הייתה פשעה הן מצד המזיק והן מצד הנזק. מצד הנזק הייתה פשעה בכך שידע, שישתם דלותות חתורות זה אצל כלבי,

⁶. וקשה על רעיון זה. שהרי מסקנת הסוגיה בדף ג, א היא, שחיבר על שן, אף אם היא לא 'מכליה קרנא' (לא דוקא "עד תמי"). ואם רבינה ורב אשוי חלקו שם (בדיוון המקורי) על מסקנה זו, הייתה הגمراה צריכה לחביא את דבריהם שם! והראה לי הרוב אלחנן סמך שליט'יא, כי המאירי (ג, א) פירש, שגם למסקנת הסוגיה צריך 'מכליה קרנא'. ויש לבאר את הלבני כמתבסס על תירוץ זה של המאירי. ועיין שם - העורך.

ולפיכך, היה לו לשמור את ביתו באופן שהכלב לא יוכל להיכנס כלל.⁷ המזיק פשע בכך שאפשר לכלבו לשוטט ברוחבות.⁸ השאלה היא, האם במקרה שיש פשיעה מני הצדדים, ניתן לטעון "פי פרה כחץ המזיק", ופטור, או שמחייבים את המזיק?

ברור, כי פי הפרה איינו נחשב כרשות אחרת. ההוה אמינה של פטור מתשלום ברשות הנזקן, נובעת מסיבה אחרת, והביתיו רשות המזיק/הנזקן, איינו אלא מושאל. השאלה נוגעת למידת האחריות של המזיק, כאשר יש פשיעה גם מצד הנזקן. אם אומרים פי פרה כחץ המזיק דמי - הכוונה היא, שיש פשיעה מועטה מצד המזיק, ופטור (casus fuitori על נזק ברשות המזיק). אך אם אומרים שכחץ הנזק דמי - יש חיוב אחריות מלא על המזיק.

הकושי השלישי העולה מן הסוגיה, בעניין פשיטת האיבעאי, מפנה אותנו למקורות אחרים. מהמשמעות של שן (יט, ב "أكلה בצדיה הרחבה או מתוך החנות") משמע, שמדובר במקרה שבעל הפירות לא שמר עליהם בדרך שמירתם. למעשה, ניתן היה להביא שם ראייה לביעיתנו, שהמזיק חיב. אך רשיי שם (ד"ה משפט מה שהזיקה) הסביר, שהחיווב הוא מדין קrho ולא מדין שן, ומושום כך, אין להביא שם ראייה. הראיות מהמשנה בסנהדרין (עו, ב), מتبוססות על כך ששם מצינו פשיעה מושלבת, הן של המזיק והן של המשסה, ולכן מנשה הגمرا לא פשוט מהן את הבעיה.

הרՃב"ז מסביר, כי שאלת הגمرا - "שון דחייב ורחמנא היכי משכחת לה?", אינה לגבי כל דין שן. שהרי אפשר לענות על שאלה זו בקלות, שיש חיוב במקרה שומר 'יכנטרי' אינשי. לפyi דבריו, שאלת הגمرا התבבסה על פשט הפסוק "ובער בשדה אחר", וכוננה להקשות - אמנים מצינו שן 'יכנטרי' אינשי, אך היכן מצינו חיוב שן במקרה שלא שמר קרואו (כגון שדה באגדות), הרי זו הממציאות שעליה מדבר הפסוק! לכן, עונה הגمرا מותולדה דשו (נתחככה בכתלים), שמננה משמע, שלא הייתה שמירה מעולה, ובכל זאת מחייבים על שן בדומה למציאות שבפסוק.⁹

⁷ הסבר הרՃב"ז למשפט "סתם דלתוות חתורות הן אצל הלב" קשה. על פי השיטה מקובצת, דברים אלו מכונים לומר, ששמירת הנזק הייתה חסרה, ואילו מהסוגיה עולה שכונת רב מרוי בדבריו אלו היא, שהכלב מעד לחתו, ולכן בעל הכלב חייב לשומו. וצריך לומר, שנוסח דבריו של רב מרוי עולה כמו הרՃב"ז "סתם לדלותות חתורות הן אצל הלב", זאת אומרת, שהדלותות אכן מוחיצה בפניו, ולכן ביחס אליו אין שמירה של הנזק על נכסיו.

⁸ שוויית דברי רידב"ז [טו] מבין, שמקור החיוב בין הוא אי השמירה (או נפטר כשומר) שלא הגיע לשدة אחר, אך אם שמר והגיע לאונסו לתוך השדה פטור, מזק שלם. הבנה זו פותרת את קושיות הרא"ש על רשיי. הרא"ש הקשה מה איכפת לנו שהכלב נכנס לחצר שנייה, הרי אבל כדרךו, והחיוב הוא על האכילה! סימוכו הוא מדף נח, א שנפלה לגינה, לאונסו של הבעלים, פטור על כל האכילה מזק שלם, שאין כאן 'ושלח ובער', אלא רק י'בער' (נראה מתיוך דיברי הרՃב"ז, גם הוא סבר כי מקור החיוב על נזקי פמו הוא פשעה בשמירה).

⁹ פירוש הרՃב"ז נראה קרוב לפשט, אך יש דוחק מסוים בפירושו, מושום שמעמיד את המשנה של שן (יט, ב) לפי פירוש דוחק של רשיי. מדובר נאלו רשיי לדוחק את המשנה של שן? השיטה מקובצת העיר בתחלית הדברים, שבא לבאר את הגمرا לפי רשיי. נראה, שהשיטה מקובצת רצה ליישב את התמייה הגדולה

5. שיטה מקובצת (2) - רביינו ישעה (שת)

רביינו ישעה תופס, שחובב שנ בהוה אמינה הוא: המזיק מתחייב דוקא באופן שכותב בפסוק "ושלח". כמובן, אם המזיק שלח את פרתו לרעות בשדה חבירו - חייב. שאלת פי פרה, היא נסיוון לברר, האם כאשר הולכת הפרה לרעות עצמה, מתחייב הבעלים באותו האופן. המזיק יכול לטען כלפי הנזק: "מאי עבי וכוכו", היות שהמציאות בה מדובר היא, שהבאה להלכה מלאיה לחץ הנזק, ולפיכך לא יהיה לשמור עליה כל כך¹⁰. גם כאן נראה, כי אין זה אמינה להחשיב את פי הפרה כרשות נפרדת לעניין פטור מתשולם. יש כאן דיון בחותמת האחוריות של המזיק, עד כמה מחויב הבעלים לשמור את הבמו (הסביר זה דומה עקרונית, לזה של הרדב"ז, ועיין לעיל).

לפי שיטה זו, ברור שהגמרא לא יכולה לפрост את הבעיה מהמשנה של שנ, כי ניתן להעמידה בשלחה שלוחוי, בעוד שהספק לגבי פי פרה נוגע לממציאות של 'יאולה ממילאי'. החוכחות שהגמרא מביאה אינן עוסקות בשן, כי אם בקרו, וכך ניתן לפרשן באזלה ממילאי. לעומת זאת הגמרא - "שנ' דחיב רחמנא היכי משכחת לה", הרי משכחת לה בשלחה שלוחוי! מסביר רביינו ישעה, כי שאלת הגמרא נוסחה כך: "שנ' דחיב רחמנא באזלא ממילא היכי משכחת לה?". הרי מושן הפסוק (ובער' - מעצמו בעיר) משמעו, שהבאה להלכה מלאיה, ולפיכך, אם נאמר, שפי פרה כחץ המזיק דמי, איך יוכל לחייב על שנ, כי שימושם מהפסוק?

השיטה מקובצת דוחה פירוש זה, בגל שהגמara מצינית את 'נטחכח בכוטלי' בתור מציאות אפשרית לחיבוב שנ באזלא ממילאי, ועל ידי כך נוצר אבסורד: בתולדה דין מחיבבים על יזלא ממילאי ועל 'שלחה שלוחוי', ואילו באב שנ (שהוא חזק יותר) מחיבבים רק על 'שלחה שלוחוי'. קשה להניח, שהגמara הייתה מעלה זהה אמינה תמורה זאת. השיטה מקובצת מביא יישוב לקושיה זו, אך נראה שההעמידה לסתוגיה דחוקה מאוד.

6. רמב"ם

מתוך משנה תורה, אי אפשר להסיק כיצד פירש הרמב"ם את סוגיות פי פרה, הואל וזהו דיון בהוה אמינה. מכל מקום, ברור, שהרמב"ם מחיב על קיחתה ואכילה ברשות הנזק, וпотר כאשר האכילה במקום פטור אף שהליך היה מקומן חיוב (כתוספות). אם הליך היה מקומן חיוב והאכילה במקום נזק, מסתפק הרמב"ם אם משלמת נזק

שעורר פירושו של רשיי על המשנה בדף יט, ב, שבה פירש רשיי שחובב הבאה הלוקחת מצידי הרחבה, הוא משום קרן ולא משום שנ. לפי השיטה מקובצת אין תמייה בפירשו, משום רשיי רצה להתאים את המשנה לסתוגيتها פי פרה.

שווית בית רידב"ז [טו] חולק, וטעוע, שכן שרפרה לא נשמרה, והלכה מלאיה, "שפир אמרין ישלח ובער'" שמתחייב, וסימונו מדף נח, א. על פי הבית רידב"ז קשה על רביינו ישעה, מודיע לא קישרה הגמara בין הסוגיות (ועיין שם באורך).

שלם או מה שנחנית, וזאת לעומת התוספות שפטוריהם, ובניגוד לראב"ד המחייב לשלם נזק שלם.¹¹

סיכום השיטות בפירוש הסוגיה:

- נושא סוגיה: בירור הפעולות המחייבות דין שני - תוספות.
- בירור חיוב דין שני המתבצע בשינוי רשות - ראב"ד.
- חיובי שמירה - שיטה מקובצת (שני הפרושים).

ה. יחס סוגיות פי פרה לסוגיות עمير המתגלהל (כ, א)

בדף כ, א שואל ר' זира, מהו דין של עمير המתגלהל מרשות היחיד לרשות הרבים, ונאכל על ידי הבעמה ברשות הרבים. רשי"י מפרש, שה הבעמה גילגלה את העمير מרשות היחיד לרשות הרבים, והגמרה מסתפקת, אי בתר אכילה אוזلين ופטורה, או בתר מעיקרה (ליקחת) אוזلين וחיבת. אולם, מהסוגיה שלנו (כ, א) משמע, שהחייב בשן תלוי במקום האכילה. דהיינו: אם לקחה ואכלה ברשות היחיד חיבת, אך אם לkahה מרשות היחיד ואכלה ברשות הרבים פטורה. יוצא, שספקו של ר' זира נפשט מסוגייתנו, וברור שה הבעמה פטורה במתגלהל מרשות היחיד לרשות הרבים! (קושיות תוספות כ, א ד"ה מתגלהל). אם נרצה לתרץ את הקושיה לפי פירוש רשי"י, נctrיך לומר, שהסוגיה בדף כג' פשטה את ספקו של ר' זира, והמסקנה להלכה היא, שהחייב הולך בתר מקום האכילה. אולם, תירוץ זה קשה, הוαιיל והגמרה (כג, א) לא צינה 'דאכלה בגדייש דבעל חרחה, תפשות הא דבעי ר' זира...'. ואולי ניתן לדוחוק ולומר, שהוואיל והגמרה לא סיימה את סוגיות ר' זира ב'תיקו', התכוונה לפשט את בעיותו מאוחר יותר, בסוגיותقلب (וכן תירוץ רבינו ישעה, בשיטה מקובצת ד"ה מתגלהל).

תוספות ד"ה מתגלהל (כ, א) מציעים חילוק בין סוגיותנו (כג) לבעית ר' זира. ר' זира התלבט במקרה שהפירוט עומדים ברשות היחיד ועומדים למתגלהל לרשות הרבים (כג), שהחצר נמצאת בשיפוע), וה הבעמה אוכלתם ברשות היחיד. הספק של ר' זира נוגע לסתאות של הפירות; האם נלך לפי מצבם ההתחלתי ונחייב את הבעמה, הוαιיל והפירוט נאכלים עכשו ברשות היחיד, או שנלך לפי הפטונציאל שלהם להגיע לרשות הרבים, לנפטר את הבעמה, כאילו אכלתם ברשות הרבים.

לפי הרמב"ם (נזקי ממון ג, ד), הגירסה בסוגיות עمير המתגלהל הפוכה (והראב"ד מצין בהשגות שם: "זהיא מירושת מן הגירושות שלנו"). ר' זира דין במקרה בו הבעמה עמדה

.11. עיין ברמב"ם נזקי ממון ג, ד - ח.

ברשות היחיד, נטלה מרשות הרבים ואכלה ברשות היחיד. האם בתר אכילה אזلين, וחיבת, או שמא בתר לKİחה אזליין, ופטורה? לפי גירסה זו, אין קושיה על סוגיותנו, כי הגمراה בדף כג, א דיברה על אכילה במקום חיוב, אך לא ציינה בפירוש מהיקן לכך הכלב את החררה, ולכן, יש מקום להסתפק במקרה שלקחה מקום פטור ואכלה במקום חיוב.¹²

1. סיכום - הנפקות בין פירושי הראשוניים לסוגיה

- (1) אם לקחה ואכלה במקום חיוב: חייבות לכליל עלמא.
- (2) אם לקחה למקום פטור ואכלה במקום חיוב: לראב"ד - חייבות. לתוספות - פטורה. לרמב"ם ולרש"י (כ, א ד"ה מא) - ספק.
- (3) אם לקחה במקום חיוב ואכלה במקום פטור: לרש"י - ספק. לראב"ד, לרמב"ם ולתוספות - פטורה.
- (4) אם לקחה למקום פטור ואכלה במקום פטור: לכליל עלמא פטורה.

2. פסק ההלכה

פסק בשולחן ערוך (חוון משפט שצא, ז) :

אין חייב השן לשלם נזק שלם, אלא אם כן אוכלת ברשות הנזיק. אבל אם לקחה בחצרו, והוציאה ממש ואכלה ברשות הרבים או בחצץ של אחר - פטור משלים יותר ממה שננהנית. ואם לקחה ברשות הרבים, והלכה ואכלה ברשות הנזיק - יש מחייבים לשלם נזק שלם, משום דפי פרה בחצץ הנזיק דמי. ונימ' אפיקו במקום שאין לחיב על הנטילה, כגון שהיו הפירות מונחים במקום שאי אפשר ליטלים ממש, ובא ראונן והוציאו פירות של שמעון שבചזר שמעון לפירת לוי - חייב לוי אם המושית חרש שוטה וקטן.

השולחן ערוך מביא את נפקא מינה (3) לפי הראב"ד, הרמב"ם והתוספות - לפטור. כמו כן, מובאת נפקא מינה (2) כ"יש מחייבים" - לפי הסברנו שיטת הראב"ד, ואת האוקימתא של תוספות בחרש שוטה וקטן במקרה נוסף "יש מחייבים" על אף "שאין לחיב על

¹². סוגיה בדף כ, א לא קשורה לעיקר סוגיית פי פרה, אלא רק למסקנה הסופית: 'דאכלה בגדייש דבעל חררה, שמננה פשטו, שפי פרה בחצץ הנזיק דמי. ואף זאת, רק לפי פירוש רש"י (שם), המסביר, שהגמרה דנה במקרה שהבמה גילגה עצמה מרשות היחיד לרשות הרבים.

הנטילה". בסעיף יב (שם) מובאות נפקא מינה (2) בನיסוחו של הרמב"ם, ומובואר שהדבר ספק. ברמ"א על סעיף יב מובאות דעתו של רש"י בנפקא מינה (3) שגם במקרה זה הדין הוא ספק.